

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

едукаційного процесу закладу загальної середньої освіти.....	263
Фролова Т.П. Використання здоров'язберігаючих технологій на заняттях з індивідуальної слухової роботи.....	269
Харченко І.В. Здоровов'язбережувальна діяльність у закладах позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти.....	272
Черненко Т.В. З досвіду діяльності Ніжинського дитячого кістково-туберкульозного санаторію (1949-1963 рр.).....	276
Шевченко В.М. Особливості формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку з кохлеарними імплантами.....	280
Шевченко Ю.В. Соціально – реабілітаційний супровід дитини із синдромом Дауна в процесі розвитку життєвої та соціальної компетентності.....	283
Якуба Л.С. МКФ-ДП як інструмент визначення особливих потреб дитини у роботі спеціального педагога.....	287
Ялова О.В., Єна О.М., Скриль І.А. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в гуртковій роботі закладів позашкільної та спеціальної освіти.....	290
Янковська С. В. Підготовка фахівців до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.....	294

РОЗДІЛ 2.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Агафонова С.В. Значення ігрової діяльності у розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.....	298
Антоненко Є.В. Огляд сучасних методів альтернативної та додаткової комунікації в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.....	301
Базюк А.П. Спрямування освіти, навчання та виховання на розвиток особистості учня.....	305
Балашова І.Н. Теоретичне обґрунтування проблеми використання вокалотерапії як арттерапевтичного методу корекції заїкання у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Білокобильська В.О. Використання репродукцій художніх картин як засібу збагачення словника дітей із загальним недорозвиненням мовлення.....	312
Бондаренко В.В. Сучасні методи і прийоми подолання недоліків мовленнєвого розвитку у дошкільників з порушенням аутистичного спектру.....	315
Візенкова Ю.С. Використання ігрових вправ у корекції мовлення дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.....	318
Влащук І.В. Корекція мовлення дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в ігровій діяльності.....	321
Гаврилюк А.А. Логопедична гра як засіб розвитку мовлення дітей-	

Отже, спираючись на досвід фахівців з логопедії, дефектології, вікової психології, можна стверджувати про ефективність використання репродукцій художніх картин під час занять не тільки з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення, а й загалом, з дітьми, які мають труднощі у формування мовленнєвої навички, та з дітьми, які тільки починають розмовляти. Цей інструмент гарно себе зарекомендував в контексті збагачення словникового запасу дитини, та може бути використаним як професіоналами, так і безпосередньо батьками. Особливої актуальності цей підхід набуває у період війни, коли діти з особливими мовленнєвими потребами не мають змоги відвідувати заняття з фахівцем та вся «відповідальність» за розвиток мовлення дитини перекладається на батьків. Період військового стану не нівелює необхідність проведення занять з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення та потребує гнучкості й адаптивності, з метою всебічного розвитку дитини.

Література

1. Дешко М-Х В. Попович О. М. Розвиток зв'язного мовлення дошкільників засобами творів живопису. Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції - Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 324-327.
2. Костенко В. А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.), Т. Ю. Маркіна, Л. Є. Перетяга. Харків: ХНПУ, 2020. С. 175–180.
3. Лугова М. С. Війна очима дітей дошкільного віку: шляхи збереження психічного здоров'я в умовах стресу. Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти: зб. наук. пр. матеріалів круглого столу 20 жовт. 2022 р. Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди та ін. ; за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків, 2022. С. 111–114.
4. Паласевич І. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин. Молодь і ринок. Вип. № 3 (170). 2019. С. 60-65.
5. Рібцун, Ю. Запобігти, захистити, допомогти. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. Вісник науки та освіти. Вип. 2 (2). 2022. С. 201-212.

Бондаренко В. В.

здобувач вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Бондар В. І.,

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

**СУЧАСНІ МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ НЕДОЛІКІВ
МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ПОРУШЕННЯМ
АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ**

Сучасні підходи до організації освіти вимагають модернізації, зміни поглядів щодо надання освітніх послуг, які націлені, в першу чергу, на формування і розвиток особистості дитини. В сучасній системі освіти акцент робиться на індивідуальні особливості дитини, які необхідно враховувати під час організації освітньо-корекційного процесу, тобто зміст логопедичної роботи визначається не тільки програмовими вимогами, а також особистісними потребами кожної дитини. Кожен педагог повинен усвідомлювати, що постійне вдосконалення професійної майстерності та впровадження передового досвіду, як вітчизняний, так і закордонних фахівців, сприятиме удосконаленню освітнього процесу.

Як відомо, саме сформоване мовлення є запорукою успішного особистісного та психофізичного розвитку, засобом комунікації та подальшої соціалізації людини. Це обумовлене тим, що мовлення розглядається не тільки як функція взаємодії і спілкування, а вища психічна функція, яка разом з іншими (пам'ять, мислення, увага, уява, сприйняття) складає основу психологічного, особистісного та інтелектуального розвитку.

Серед всіх категорій порушень психофізичного розвитку окреме місце посідають розлади аутистичного спектру. Крім того, що ця категорія порушення психофізичного розвитку відносно нова для української спеціальної освіти, лише кілька десятиліть як аутизм розглядається як окреме порушення емоційно-вольової сфери, воно характеризується різноманітністю та іноді суперечливістю клінічних проявів, що ускладнюють діагностування та спрямованість системи логопедичного впливу. Складність у побудові логопедичної допомоги дітям з порушенням аутистичного спектру та ефективному подоланні недоліків обумовлена тим, що при аутизмі порушення торкаються емоційного, пізнавального, мовленнєвого і соціального розвитку.

І хоча клінічна картина при аутизмі дуже різноманітна, існує ряд визначених специфічних ознак, притаманних дошкільнику з аутизмом: невідповідність вікових норм взаємодії вищих психічних функцій, зниження психічної активності, зацікавленості навколишніми подіями, труднощі у комунікації, взаємодії і виконанні інструкцій, прихильність до звичного режиму, сталого оточення, ритуальної поведінки, швидка втомлюваність, концентрація уваги на якомусь одному сенсорному подразнику, часто для цієї категорії дітей притаманним є наявність фобій або нав'язливих станів [1, с.8-9].

Отже, аналіз наукових джерел дозволяє нам зробити висновок, що розлади аутистичного спектру характеризуються порушенням мовленнєвого розвитку, соціальної взаємодії, комунікативних навичок, і як наслідок, відсутністю соціально-емоційної взаємності.

Все вище зазначене дозволяє нам стверджувати, що зміст логопедичної допомоги дошкільникам з порушеннями аутистичного спектру повинен складатися з таких напрямів: розвиток мовлення та комунікативних навичок. Сформованість мовлення та комунікативних навичок складають основу соціальної компетентності дитини з аутизмом, їх можна розглядати як інструментарій реалізації провідного завдання логопедичної допомоги особам з розладами аутистичного спектру – соціалізації.

Особливість сенсорної сфери дитини з аутизмом обумовлює те, що цьому питанню слід приділяти увагу і включати завдання з сенсорного розвитку в індивідуальні програми розвитку. Враховуючи дошкільний вік, вся освітньо-корекційна робота повинна будуватися в ігровій формі та з використанням ігрових методів і прийомів. Оскільки гра є провідною діяльністю дитини цього вікового періоду, також необхідно значну увагу приділяти формуванню ігрової діяльності. Для того, щоб правильно і ефективно послуговуватись ігровими методами і прийомами в організації корекційно-розвивальної роботи з дошкільниками, в яких діагностовано порушення аутистичного спектру, необхідно знати особливості ігрової діяльності дітей з аутизмом. До таких особливостей можна віднести: відсутність інтересу до предметів навколишньої дійсності, труднощі з використанням предметів за їх функціональним призначенням, специфічність сенсорного розвитку впливає на те, що дитина з аутизмом погано диференціює предмети за матеріалом і призначенням, труднощі у використанні ігрових атрибутів, зниження інтересу до соціального світу провокує відсутність бажання грати, ігри переважно стереотипні, можливі застрягання на одному з епізодів або сенсорному враженні.

Всі особливості психофізичного розвитку, емоційно-вольової сфери, ігрової діяльності, слід враховувати під час планування індивідуальної програми розвитку і навчання дитини з аутизмом.

В роботі з дітьми з розладами аутистичного спектру ефективно зарекомендували себе сучасні, альтернативні методи корекційної допомоги, переважно зарубіжних авторів. Цей досвід буде доречним і в логопедичній практиці українських педагогів. Слід зауважити, що серед вітчизняних науковців є автори сучасних підходів і методів надання корекційної допомоги дітям з аутизмом, це Н. Базима, Т. Скрипник, Д.Шульженко та інші.

Розглянемо альтернативні методики корекційної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру, які розроблені закордонними науковцями та практиками та довели свою ефективність.

До альтернативних методик роботи з особами з порушенням аутистичного спектру відносять методику прикладного поведінкового аналізу (АВА-терапія), метод складання соціальних історій, методика Макатон, Леб-система, Блісс-система.

АВА-терапія, опираючись на аналіз поведінкових законів, застосовується для корекції небажаної поведінки та формування нових навичок.

Для формування комунікативних навичок у методиці АВА-терапії використовується PECS-система невербальної символічної комунікації. PECS-система передбачає наявність карток із зображеннями, які використовуються для процесу комунікації.

У системі Макатон використовують для комунікації подвійні знаки, символи і жести. Послуговування цією системою дозволяє особі з аутизмом обмінюватись інформацією з оточуючими. Слід зауважити, що система Макатон не носить терапевтичний характер, а є альтернативним засобом комунікації.

Схожими комунікативними системами є Леб-система і Блісс-система. Леб-система представляє собою 60 піктограм, під якими надруковані значення слів, розподілені на 10 тематичних груп (Загальні знаки розуміння (вітатись, дякувати); Слова, що позначають якість (великий-маленький, тихо-голосно); Повідомлення про стан здоров'я (хворий, ліки); Потреби в харчуванні; Потреби в особистій гігієні; Потреби в предметах домашнього вжитку; Ігри та заняття; Релігійна приналежність; Вираження емоційного стану; Робота і відпочинок). Провідним символом цієї системи є символ «Я хочу», за допомогою цього символу дитина може висловлювати свої бажання та комунікувати з оточуючими.

Блісс-система є однією з перших систем альтернативної комунікації для дітей з тяжкими порушеннями мовлення, вона побудована на певних графічних символах, які поділені на три групи: піктографічні (мають конкретне значення, зображуючи фізичний прояв чи зовнішність об'єкту), ідеографічні (мають ідею і представляють абстрактний характер: відчуття, довіра і т.п.), загальноприйняті (цифри, математичні знаки, стрілки у восьми орієнтаціях, вказівники стрілок у чотирьох орієнтаціях). Особливість Блісс-система полягає в тому, що її використовують у роботі з мовленнєвими дітьми.

А ось метод соціальних історій (К. Грей) визнано найбільш ефективним у формуванні комунікативної компетентності дітей з аутизмом, але також слід зауважити, що цей метод використовується у роботі з дітьми, в яких присутнє мовлення. Соціальна історія – невеличке оповідання, яка супроводжується наочним підкріпленням і описує конкретну ситуацію, яка відбувається під час конкретної події і надає інформацію про те, як дитині слід вчинити в конкретній ситуації [3, с. 4-9].

Володіння сучасними методами корекційної роботи дозволить урізноманітнити цей процес та підвищити його ефективність.

Література

1. Базима Н.В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом: навч.-метод. посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2022. 144 с.
2. Освіта дітей з аутизмом: від міфу до реальності / Т. Скрипник. Київ: Гнозис, 2014. 28 с.
3. Програма корекційної-розвиткового заняття «Альтернативна комунікація»/І.Литвин, Т. Хронік, В. Шестопап, О. Абрамович. Київ. 2020. 34 с.

Візенкова Ю.С

магістрант спеціальності 016

«Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник Туренко Н.М

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ВПРАВ У КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ